

چه کسانی نفت ایران را ملی کردند؟/ همراهی 5 مرجع تقلید با ملی شدن صنعت نفت

29 اسفند سالروز حرکت عظیم ملت ایران با پیشقدمی علما به سمت خارج شدن از زیر سلطه نظام های شرق و غرب است؛ امروز سالروز ملی شدن صنعت نفت ایران است.

29 اسفند سالروز حرکت عظیم ملت ایران با پیشقدمی علما به سمت خارج شدن از زیر سلطه نظام های شرق و غرب است؛ امروز سالروز ملی شدن صنعت نفت ایران است.

پس از اشغال ایران توسط انگلیس و شوروی و سپس آمریکا در جنگ جهانی دوم، رقابت استعمارگران بر سر منافع ملت ایران، خصوصا نفت، تشدید شد. دولت ایران بعد از مواجهه با تقاضای شرکت&zwnj؛های نفتی هر سه کشور، اعلام کرد که دادن هرگونه امتیاز به این شرکتها باید به بعد از جنگ موکول شود، زیرا در زمان حاضر و به دلیل وجود جنگ، وضعیت اقتصادی کشورها روشن نیست و در نتیجه تقاضای هر سه دولت رد شد.

پس از اعلام موضع رسمی دولت ایران، روزنامه&zwnj؛های حزب توده، از رد پیشنهاد شوروی به خشم آمده و دولت را به باد انتقاد گرفتند.

دکتر محمد مصدق هم چند روز بعد در مجلس شورای ملی نطق مفصلی ایراد کرد و پاسخ روزنامه&zwnj؛ها و کشورهای خواستار امتیاز را داد و طرحی به مجلس پیشنهاد کرد. که به موجب آن پس از پایان جنگ جهانی دوم، انگلیس و شوروی موظف بودند ظرف مدت شش ماه پس از خاتمه جنگ، نیروهای خود را از خاک ایران خارج کنند اما شوروی نه تنها از خاک ایران خارج نشد، بلکه نیروهای دیگری را هم وارد نقاط شمالی ایران کرد.

در این زمان قوام، نخست وزیر ایران بود، در نتیجه سیاستی که وی در قبال شوروی&zwnj؛ها اتخاذ کرد موجب شد نیروهای شوروی خاک ایران را ترک کردند، یکی از اقدامات قوام، عقد قراردادی بود که بین دولت ایران و سفیر شوروی در تهران به امضا رسید.

براساس این قرارداد، نیروهای شوروی می&zwnj؛بایست ظرف یک ماه و نیم خاک ایران را ترک کنند و قرار شد شرکت مختلط نفت ایران و شوروی ایجاد شود و اساسنامه آن ظرف هفت ماه برای تصویب به مجلس پانزدهم پیشنهاد شود.

اما در هنگام تصویب این پیشنهاد نمایندگان مجلس شورای ملی ماده واحده&zwnj؛ای را به تصویب رساندند که منتفی شدن قرارداد نفت ایران و شوروی هدف اصلی آن بود. همچنین در این ماده واحده تاکید شده بود که دادن هرگونه امتیازی به خارجی&zwnj؛ها ممنوع است.

تحركات انگلیس و قرارداد گس - گلشاییان

دولت انگلستان از تصویب این ماده واحده ناراضی نبود، زیرا این طرح موجب شده بود که دست شوروی&zwnj؛ها از منابع نفتی ایران کوتاه شود اما دولت انگلستان به منظور حفظ سلطه خویش بر نفت جنوب و جلوگیری از استیفای حقوق ملت ایران با مقامات کشور وارد مذاکره شد تا قراردادی را به تصویب برساند که قرارداد 1933 را مورد تایید و تاکید قرار دهد.

در پی این قرارداد که به قرارداد "گس- گلشاییان" یا قرارداد الحاقی (الحاقی به قرارداد 1933) مشهور شد، مخالفت&zwnj؛ها و اعتراض&zwnj؛های شدیدی از سوی بعضی از نمایندگان و همچنین از سوی علما ایران بالا گرفت.

بر اساس قرارداد گس&ndash؛ گلشاییان سلطه انگلیس بر منابع نفتی ایران تا سال 1361 شمسی تضمین می شد.

آیت الله کاشانی که رهبری ملی شدن نفت را برعهده دارد تلاش کرد تا ضمن آگاهی بخشیدن به ملت ایران مبارزه برای خروج کشورهای استعمارگر از صنعت نفت ایران را هدف&zwnj؛دارتر کند.

ایشان در آن زمان اعلامیه شدید اللحنی علیه شرکت نفت صادر کرد و در آن خواهان لغو این امتیاز شد. طرح لغو امتیاز نفت در بین مردم، برای انگلیس و دولت ایران بسیار گران بود و برای خود آیت&zwnj؛الله کاشانی هم تبعید به لبنان را در

روند ملی شدن صنعت نفت

در آن زمان کارگران نفت جنوب در خوزستان دست به اعتصاب عمومی زدند. به تحریک شرکت نفت انگلیس و ایران که در ید و سلطه انگلیسی ها بود، پلیس و فرمانداری نظامی حکومت پهلوی دوم 83 نفر از کارگران را کشتند.

موج مخالفت با سلطه انگلیس بر نفت ایران از سوی ملی گراها و علماء در ایران گسترش یافت به طوری که به جز آیت الله کاشانی که علمدار نهضت ملی شدن صنعت نفت بود، آیات عظام سیدمحمدتقی خونساری، بهاءالدین محلاتی، عباسعلی شاهرودی، سید محمود روحانی¹؛ قمی و کلیاسی از جمله روحانیونی بودند که در موفقیت و همگانی شدن نهضت ملی شدن نفت در کنار دکتر مصدق نقش آفرینی کردند.

به طوری که هر کدام از این علما در پاسخ به استفتاعاتی که از مردم می رسید حمایت از آیت الله کاشانی را تایید می کردند.

ورود دکتر مصدق به مجلس

در انتخابات مجلس شانزدهم (1328) در پی تقلبات گسترده و مداخلات شاه و دربار، صندوقهای ساختگی آراء تهران باطل شد. عبدالحسین هژیر وزیر دربار بقتل رسید و در نوبت دوم انتخابات، دکتر مصدق به مجلس راه یافت.

مجلس شانزدهم در 20 بهمن 1328 آغاز به کار کرد و دولت ساعد به دلیل عدم رای اعتماد در 27 اسفند ماه همین سال ساقط شد و علی منصور به خواست سفارت انگلیس بر شاه تحمیل و مامور تشکیل کابینه گردید. منصور برای جلب رضایت نیروهای مذهبی از آیت²؛ الله کاشانی که در لبنان در تبعید به سر می³؛ برد دعوت کرد تا به ایران بیاید. ورود آیت الله کاشانی نه تنها به نفع منصور نبود، بلکه تظاهرات خود جوش مردمی را نیز در پی داشت.

آیت الله کاشانی یک هفته پس از ورود، در 28 خرداد ماه پیامی به مجلس شورا فرستاد که توسط دکتر مصدق در صحن مجلس قرائت شد. این پیام در واکنش به طرح دوباره قرارداد الحاقی در مجلس شورا، توسط منصور بود. منصور که از یک طرف با از دست دادن پشتوانه خود، یعنی انگلیس مواجه شد و از طرف دیگر با مخالفت⁴؛ های پی در پی آیت⁵؛ الله کاشانی روبرو بود به ناچار در پنجم تیرماه، پس از سه ماه حکومت، مجبور به استعفا شد و رزم آرا جایگزین وی شد و به نخست وزیری رسید.

مساله مهمی که رزم آرا مامور آن شد، تصویب لایحه الحاقی گس⁶؛ گلشاییان بود که در زمان منصور به مجلس تقدیم شده و در کمیسیون نفت تحت بررسی بود. کمیسیون موظف بود قرارداد الحاقی را بررسی و نظرات خود را به مجلس اعلام کند. پس از بحث⁷؛ های فراوان، کمیسیون در 19 آذر ماه، گزارش و نتیجه کار خود را به این شرح به مجلس تقدیم کرد: «چون قرارداد الحاقی کافی برای استیفای حقوق ایران نیست، لذا مخالفت خود را با آن اظهار می⁸؛ دارد».

سرانجام روز 26 آذر ماه، گزارش کمیسیون در مجلس طرح شد و مجلس به آن رای مثبت داد و بدین ترتیب قرارداد گس⁹؛ گلشاییان از دور خارج شد.

29 اسفند نفت ایران ملی شد

پس از کشته شدن نخست¹⁰؛ وزیر وقت سپهبد رزم¹¹؛ آرا در روز چهارشنبه 16 اسفند 1329 از سوی خلیل طهماسبی از اعضای جمعیت فدائیان اسلام، 24 اسفند ماه طرح ملی شدن صنایع نفت به رهبری دکتر مصدق در مجلس ملی تصویب شد.

متن پیشنهاد تصویب شده:

«به¹²؛ نام سعادت ملت ایران و به¹³؛ منظور کمک به تأمین صلح جهانی، امضاکنندگان ذیل پیشنهاد می¹⁴؛ نمائیم که صنعت نفت ایران در تمام مناطق کشور بدون استثنا ملی اعلام شود یعنی تمام عملیات اکتشاف،

استخراج و بهره‌برداری در دست دولت قرارگیرد؛

به موجب این ماده واحده:

1؛ تصدیق و قبول اصل ملی شدن نفت و حاکم بودن آن بر کلیه شئون صنعت نفت ایران .

2 - قرار گرفتن همه عملیات صنعت نفت در دست دولت ایران با پیش بینی تشکیل شرکت ملی نفت ایران و با این تفاهم که هیچ قسمت از عملیات مزبور به سازمانی واگذار نشود که به تمام معنی مجری تصمیمات دولت ایران نباشد .

3 - مجاز بودن استفاده از کارشناسان خارجی به شرط اجرای ترتیباتی برای گماشتن تدریجی ایرانیان بجای آنها .

4 - فروش نفت به مشتریان شرکت سابق به مقادیری که قبلاً مورد معامله بوده با این شرط که مشتریان نسبت به مقادیر زاید بر آن با تساوی شرایط حق تقدم خواهند داشت .

5 - تعلق کلیه درآمد نفت و فرآورده های نفتی به دولت ایران با این تفاهم که تحویل گیرنده نفت ایران هیچگونه انتفاعی جز تحت عنوان معامله خرید نخواهد داشت .

6 - رسیدگی به دعاوی و مطالبات حقه شرکت سابق و دعاوی و مطالبات متقابل دولت ایران با پیش بینی تودیع 25 درصد از عایدات خالص نفت به منظور پرداخت غرامت به شرکت سابق .

چند روز بعد یعنی 29 اسفند 1329 نمایندگان مجلس سنا نیز به آن رسمیت داده و به موجب آن نفت ایران پس از 42 سال از فوران نخستین چاه نفت در مسجد سلیمان به عنوان ثروت ملی ایرانیان ملی اعلام شد.

کمیسیون مخصوص نفت کمیسیونی بود که در اول تیر 1329 در دوره شانزدهم مجلس شورای ملی ایران برای رسیدگی به لایحه نفت (معروف به لایحه گس-گلشائیان) تشکیل شد.

اعضای کمیسیون عبارت بودند از:

دکتر مصدق، دکتر علوی، ناصر ذوالفقاری، جواد گنجه‌ای، فقیه‌زاده، اللهیار صالح، حسین مکی، خسرو قشقائی، سرتیپ‌زاده، جمال امامی، جواد عامری، دکتر نصرت‌الله کاسمی، حائری‌زاده، عبدالرحمن فرامرزی، دکتر محمدعلی هدایتی، دکتر شایگان، میرسیدعلی بهبهانی و پالیزی.

مجلس سنا نیز این پیشنهاد را در 29 اسفند 1329 تصویب کرد و پیشنهاد قانونی شد.

منابع:

سایت شرکت ملی نفت ایران. سایت KHAMENEI.IR

کتاب موج نفت نوشته راسخی لنگرودی